

als door een spiegel

Over de maatschappelijke betekenissen in het werk van Ton Slits In het uit 1934 daterende gedicht van Martinus Nijhoff 'Awater', dat als ondertitel 'Ik zoek een reisgenoot' heeft, wordt verhaald hoe de dichter, op zoek naar die metgezel, als gebiologeerd het spoor volgt van de kantoorman Awater. Een geheimzinnige en fascinerende figuur, die iets heeft van een monnik, maar ook van een soldaat. Op gegeven moment gaat Awater een kapperszaak binnen om geknipt te worden. De dichter gaat op een stoel zodanig zitten dat hij, vlakbij, Awater in de spiegel kan zien. En dan volgt in dit schitterend lange gedicht de strofe: 'Nooit zag ik Awater zo van nabij als thans, via de spiegel; nooit scheen hij zo nimmer te bereiken tegelijk'.

Dit fragment lijkt een geschikte metafoor voor de verhouding kunstmaatschappij, c.q. kunstenaar-publiek. Immers, de dichter volgt een spoor, maar zijn manier van doen is op z'n zachtst gezegd buitensporig te noemen.

Hij wil het wezen van Awater ontraadselen en zoekt nogal typische middelen om hem te benaderen. In hem ziet hij een potentiële reisgenoot/lotgenoot die iets begrijpt van zijn eigen, dubbele, voorstellingswereld. Dubbel, omdat die metgezel strijdbaar in het leven staat omdat hij er uitziet als een soldaat

en tegelijkertijd de ingekeerde gevoelswereld van een monnik vertegenwoordigt. Met de door de dichter verwoorde nabijheid en onbereikbaarheid komen we dan tenslotte tot een veelheid van elementen en ingrediënten die de maatschappelijke betekenis van de kunstenaar kenmerken.

Waarom en hoe oefent de kunst eigenlijk invloed uit op het maatschappijgebeuren? Alvorens die vraag te beantwoorden, moet gesteld worden dat de kunst haar eigen referentiekader heeft. Kunst die het leven nauwgezet weerspiegelt is nutteloos. Ze verschilt qua vorm, functie en inhoud totaal van zintuiglijke waarnemingen of precieze beschrijvingen van wat men als de werkelijkheid beschouwt. Kunst is in diepste zin een gedroomde registratie van menselijk denken en handelen, terug te voeren op utopisch verlangen, een nauwelijks te benoemen hunkering naar Elysium. Maar kunst kan zonder vorm niet bestaan. En die vorm is, zoals Baudelaire -als afdoende verklaring voor de veelsoortigheid van kunstvormen -ons zegt, onderworpen aan de hartstocht, de tijd en de mode.

In zijn boek, *Art and Society*, 1945, over de relatie tussen kunst en maatschappij schrijft de Engelse criticus Herbert Read dat 'kunst een autonome activiteit is, net als al onze activiteiten beïnvloed door de materiële voorwaarden van het bestaan'. Maar het beoefenen van kunst is ook een weg tot kennis van eigen werkelijkheid en eigen doel. De kunst onderhoudt noodzakelijke betrekkingen met de politiek, de godsdienst en met alle andere op ons levenslot reagerende denkwijzen. Maar haar wijze van reageren is duidelijk anders en draagt op geheel onafhankelijke wijze bij tot het proces van integratie dat wij beschaving of cultuur noemen'.

De invloed van de kunst op de samenleving is welhaast nog treffender gekenschetst met de uitspraak van Alain Robbe-Grillet dat 'het nooit de functie van de kunst is om als illustratie te dienen voor een waarheid - of zelfs een vraag - die al tevoren bekend is, maar om bepaalde vragen (en naderhand misschien ook bepaalde antwoorden) in de wereld te brengen die nog niet als zodanig bekend zijn'. Met deze karakteristieken komen we naadloos terecht bij het werk van Ton Slits. Hij is het die reisgenoot zoekt om met hem lotgenoten te worden. Misschien wel noodlotgenoten, gezien zijn ongerustheid over de toenemende gewelddadigheid in de wereld van vandaag en zijn bezorgdheid over de toekomst die zich onstuitbaar en dwangmatig lijkt te bewegen in de richting van de digitaal bij elkaar gefröbelde mens, de 'Homo Fabricatus' (p. 12, 13). Niettemin heeft de kunstenaar hoop op een voortdurende evolutie en verbetering van de mens. 'Hopelijk zal de ontwikkeling zover doorgaan dat ooit alleen de positieve pool, het harmonische, lieflijke, idyllische in de mens zal overheersen', zegt hij zelf.

Ton Slits is een reisgenoot die zijn medemens tegemoet treedt, vergezelt en hem opmerkzaam maakt op de dingen die om ons heen zijn; die ons zullen en kunnen overkomen. Hij doet dat door ons op zijn tocht door het leven te wijzen op de universele vormen in de natuur, die hij eeuwigheidssymbolen noemt en die hij in zijn werk ruimte-scheppend hanteert, op een wijze dat je geest erin kan wentelen en keren. Hij stelt onderweg vragen, maar op een manier dat we zelf het antwoord erop kunnen vinden.

De maatschappelijke betekenis van Ton Slits is te vinden in de helderheid van zijn concept, in de zuiverheid van zijn intenties en in zijn vermogen bestaanswezenlijke communicatie op te roepen. Met grote vasthoudendheid zet hij zijn zoektocht voort en onderneemt, als de dichter in Awater, vergaande pogingen om reisgezellen te vinden. Soms als door een spiegel, in raadselen, maar in de overtuiging dat het op den duur van aangezicht zal zijn.

Aat van IJperen
Januari 2000

As if in a mirror

On the social significance of the work of Ton Slits

Martinus Nijhof's poem *Awater, ik zoek een reisgenoot* (1934) narrates how the poet, in his search for a travelling companion, follows spellbound the trail of an office clerk called Awater. A secretive and fascinating figure Awater in some ways resembled a monk, but also a soldier. At a certain point he enters a barber's shop to have his hair cut. The poet follows and positions himself in a chair near Awater so that he may watch him in the mirror. And then follows, in this brilliant, long poem, the stanza: Never did I see Awater from such close proximity as then, in the mirror; never did he appear so impossibly inaccessible.

This excerpt seems to be an appropriate metaphor for the relationship between art and society, or art and public; the poet follows a trail, but his method is, to put it mildly, excessive. He wants to decipher Awater's very being and seeks rather extraordinary means to approach him. In Awater he sees his potential travelling companion, or partner in adversity; someone who would understand something of his own, double, conceptual universe. Double in that this companion is militant in life, because he looks like a soldier, yet at the same time he represents the internalized, spiritual life of a monk. The close proximity described by the poet and the inaccessibility bring us to a multitude of elements and ingredients which typify the social significance of the artist.

Why and how does art influence what happens in society? Before answering this question it has to be established that art has its own frame of reference. Art that painstakingly reflects what happens in life is useless. It differs utterly in form, function and content from sensuous perception or precise descriptions of what one regards as reality. Art is in the most profound sense a dreamt registration of human thought and action, which can be traced back to utopian desires, a barely identifiable yearning for Elysium. Yet art cannot exist without form, and this form is subjected to -- as Baudelaire tells us in a conclusive explanation for the multitude of art forms -- passion, time and fashion.

In his book on the relation between art and society, the English critic Herbert Read wrote that, 'art is an autonomous activity just as all our activities have influence through the material preconditions of existence. But defining art also provides a route towards an understanding of our own reality and purpose. Art maintains the necessary connections with politics, religion and all other modes of thought which respond to our destinies. But the means with which it responds is clearly different and contributes in an entirely independent path to the process of integration that we call culture.'

The influence of art on society has perhaps never been so incisively defined as in the statement by Alain Robbe-Grillet: 'it is never the purpose of art to serve as an illustration -- or even a question -- of a reality which is already known; its purpose is to place certain questions in the world (and in retrospect perhaps certain answers), which have not as yet been acknowledged as such.'

These characteristics bring us seamlessly to the work of Ton Slits. It is he who seeks a travelling companion to become his partner in adversity. Perhaps more partners in adversity, considering his unease about the increase in violence in the world and his concern about a future that seems to be moving rampantly and relentlessly towards digitally stuck-together humans; the 'homo fabricatus'. The artist is nonetheless hopeful about a long-term evolution and improvement of humanity. 'Hopefully developments will go so far that only the positive pole, the harmonic, sweet, and idyllic in humanity will dominate', he says.

Ton Slits is a travelling companion who takes a step towards meeting and accompanying his fellow humans and this causes him to be attentive towards the things that surround us, things that will and can overcome us. On his journey through life he does this by drawing attention to the universal forms in nature, which he calls eternal symbols and which he uses to create space in his work where the mind may move and turn. En route he poses questions, but in such a way that we can find the answers ourselves.

The social meaning of Ton Slits work may be found in the clarity of his concept, in the purity of his intentions, in his ability to evoke the communication essential to existence. With extreme perseverance

he continues his search and, like the poet in *Awater*, resorts to extreme measures to find travelling companions. Sometimes as if in a mirror, in riddles, but sometimes with the conviction that eventually it will be face to face.

Aat van IJperen